

РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

У статті уточнено сутність феномену «музично-естетична культура», під яким розуміємо інтегративну особистісну якість, що передбачає наявність певних музично-естетичних цінностей у галузі музики та мистецтва загалом, музично-естетичні знання, уміння та навички, розвиток усіх компонентів музично-естетичної свідомості — естетичних емоцій, почуттів, інтересів, потреб, смаку, уявлень про ідеал, який формується в активній музично-естетичній діяльності. Розроблено критерії і показники та виявлено рівні сформованості музично-естетичної культури майбутніх фахівців мистецтвознавства.

Ключові слова: музично-естетична культура, критерії, показники, рівні сформованості музично-естетичної культури, майбутні фахівці мистецтвознавства, позааудиторна діяльність.

Сьогодні перед вищою освітою України постає завдання забезпечити становлення майбутнього фахівця як активної особистості з високим інтелектуальним, моральним, естетичним і творчим потенціалом, здатної до інтеграції в культуру.

Оволодінню майбутніми фахівцями мистецтвознавства світовою історико-культурною спадщиною, духовною культурою людства, збагаченню їх емоційно-моральним досвідом сприяє музичне мистецтво як складова загальної світової культури. Будучи своєрідним елементом загального пізнання світу, що узагальнено виражає у звукових образах істотні процеси життя, музичне мистецтво водночас є специфічною формою естетичної діяльності. Музика безпосередньо сприяє формуванню музично-естетичної культури людини, виробленню ціннісних настановлень та основ естетичного світосприймання, узагальненню поглядів і уявлень про світ, що постійно змінюється, збагаченню кращих зразків світового музичного мистецтва.

Розгляду питань музично-естетичної культури студентів присвячені наукові розвідки Л. Арштейна, Г. Грищенкової, О. Карпової, І. Павлової, О. Романюк та інших. Однак поза увагою науковців залишився такий аспект, як формування музично-естетичної культури майбутніх фахівців мистецтвознавства в позааудиторній діяльності.

Мета статті — уточнити сутність феномену «музично-естетична культура», розробити критерії і показники та вия-

вити рівні сформованості музично-естетичної культури майбутніх фахівців мистецтвознавства.

Проведений аналіз наукової літератури щодо інтерпретації сутності музично-естетичної культури дав змогу уточнити зміст цього феномену, під яким розуміємо інтегративну особистісну якість, що передбачає наявність певних музично-естетичних цінностей в галузі музики та мистецтва загалом, музично-естетичні знання, уміння та навички, розвиток усіх компонентів музично-естетичної свідомості — естетичних емоцій, почуттів, інтересів, потреб, смаку, уявлень про ідеал, який формується в активній музично-естетичній діяльності.

Критеріями сформованості музично-естетичної культури обрали: знання та естетичне розуміння музики; орієнтація на музичне мистецтво як на особистісну цінність; практична діяльність. Показники критерію «знання та естетичне розуміння музики»: знання про музичні твори різних жанрів, стилів і напрямів; розуміння відмінностей між прекрасним і потворним у музиці. Показники критерію «орієнтація на музичне мистецтво як на особистісну цінність»: музичний смак, естетичне сприйняття музичного мистецтва, бажання брати участь у музично-естетичній позааудиторній діяльності. Показники критерію «практична діяльність»: прояв емоцій у музично-естетичній діяльності, участь у музично-естетичній позааудиторній діяльності, активність в оволодінні музично-естетичними цінностями.

Для виявлення рівнів сформованості музично-естетичної культури майбутніх мистецтвознавців використано ряд діагностичних методик та методів, за допомогою яких вимірювалися окремі показники визначених нами критеріїв: опитування за авторською анкетною, бесіди, експертна оцінка, тест «Музичні схильності», опитувальник «Що я знаю про музику», методики: «Моя музична характеристика» (модифікований варіант методики Л. Маслової), «Музичний фрагмент» О. Шангіної, методика Л. Арштейна, «Дискусія про музичні пріоритети» В. Анісімова, «Мандруємо в чарівну країну», «Музичні асоціації», педагогічні спостереження.

Розроблена авторська анкета містила запитання, які передбачали одержання більш-менш розгорнутих та обґрунтованих відповідей. Так, наприклад, перше запитання анкети: «Як ви вважаєте, що таке «музично-естетична культура?» викликало значні утруднення у більшості майбутніх мистецтвознавців. У відсотковому значенні, правильні ґрунтовні відповіді на пер-

ше запитання анкети дало 12,1% респондентів (високий рівень сформованості музично-естетичної культури). 14,1% опитаних також виявили правильне розуміння сутності музично-естетичної культури, але їхні відповіді були більш згорнутими, порівняно з відповідями студентів попередньої групи (оптимальний рівень сформованості музично-естетичної культури). Доволі великою виявилася група студентів, типовими відповідями яких були: «це вміння розуміти музику, розрізняти її жанри», «здатність відрізнити гарну музику від поганої», «складова загальної культури людини», «бажання слухати музику і насолоджуватися нею». Вони охоплювали 45,7% майбутніх мистецтвознавців від загальної кількості, учасників експерименту. Ці респонденти мали середній рівень сформованості музично-естетичної культури. Як свідчать результати дослідження, 28,1% майбутніх мистецтвознавців не дали ніякої відповіді на перше запитання анкети або просто зазначили, що «сучасна людина повинна володіти музично-естетичною культурою» (низький рівень сформованості музично-естетичної культури).

Відповіді на друге запитання анкети, яке стосувалося музичних орієнтацій майбутніх мистецтвознавців, засвідчили, що класичній музиці віддає перевагу 8,6% респондентів; однаковою мірою і класичній, і сучасній естрадно-розважальній — 45,2%; сучасній естрадно-розважальній — 46,2% респондентів. Щодо конкретного змісту відповідей, наведемо для прикладу деякі з них: «мені подобається і класична музика, і розважальна; вважаю, що це цілком нормально»; «ніколи не замислювався над цим питанням, але думаю, що надаю перевагу естрадно-розважальним творам»; «усі люди різні, тому кожному подобається своя музика, а чому — не знаю»; «подобається слухати блюзи»; «за характером я дуже романтична, класична музика відповідає моєму характеру»; «класична музика — це свідчення інтелігентності, а я вважаю себе інтелігентом»; «класична музика приємна, діє заспокійливо, навіть коли дуже нервуєшся через щось»; «мені подобається класична музика, але не вся; багато музичних творів дуже складні для розуміння, але є й мелодійні, приємні для слухання твори, наприклад, Грига чи Вагнера»; «мені подобаються різні музичні жанри, наприклад, захоплення Led Zeppelin не заважає мені насолоджуватися Штраусом».

Даючи відповідь на запитання: «Чи потрібна музика всім?», майже всі респонденти дали позитивну відповідь. Лише 7,9% не змогли визначитися.

Відповіді на четверте запитання «Чи може музика погано впливати на людину?» розподілилися таким чином: 32,2% майбутніх мистецтвознавців дали однозначну негативну відповідь; 46,3% зазначили, що «це залежить від того, яка саме музика». У 21,5% респондентів типовими були такі відповіді: «класична музику за своїм звучанням несучасна, викликає смуток і нудьгу»; «ненавиджу метал, він пригнічує, погіршує настрій»; «є музика, яка викликає агресію».

Цікаві відповіді буди одержані на запитання «Чим відрізняється класична музика від сучасної?». Найбільш типові серед них: «важко відповісти, адже класична музика — це не лише Бетховен, Моцарт, Шопен, а й музика інших стилів, наприклад, Beatles, ABBA, Pink Floyd, Deep Purple; це також класична музика, яка буде популярною завжди»; «класична музика — це Вічність; вона дає і душевний спокій, і змушує обурюватися»; «естрадно-розважальна музика дає змогу пережити найрізноманітні емоції — від смутку до найбільшої радості, а класична — це тільки, коли тобі хочеться посумувати»; «класична музика буває різною; це та, що перевірена часом, а не розкручена на телебаченні чи радіо; це і Моцарт, і Вівальді, і Deep Purple, і Beatles» та інші.

Називаючи музичні жанри, більшість майбутніх мистецтвознавців виявили доволі хорошу орієнтацію в них. Загалом були названі такі жанри: блюз, кантрі, джаз, ритм-н-блюз, шансон, електронна музика, диско, реп. Причому в деяких випадках подавалися уточнення, наприклад: сільський блюз, Техаський блюз, Чиказький блюз.

Визначаючи потрібність класичної музики, респонденти (на жаль, їхня кількість порівняно невелика) стверджували, що: «класична музика наповнює життя сенсом, допомагає інтелектуально розвиватися»; «класична музика дає змогу розібратися зі своїми почуттями, переживаннями» тощо.

Як свідчать дані дослідження, більшість респондентів за результатами анкетування мали середній рівень сформованості музично-естетичної культури за показниками когнітивного компонента (43,8% студентів). Доволі високим виявився відсоток тих, хто за результатами цієї методики належав до низького рівня сформованості досліджуваної особистісної якості (42,6%). До високого (15,2%) та оптимального рівнів (16,4%) у сукупності належав лише кожний третій майбутній мистецтвознавець.

Опитувальник «Що я знаю про музику» спрямовувався на виявлення вмінь сприймати, розуміти, відчувати музич-

ний твір. Зміст опитувальника складався з п'яти запитань, до кожного з яких подавалося декілька варіантів відповіді. Так, на перше запитання «Чи часто вам доводиться слухати музику?» були одержані такі відповіді: «так» — 15,3% респондентів; «ні» — 27,8%; «не дуже часто» — 48,7%. Крім того, 8,2% студентів запропонували свій варіант відповіді: «залежить від настрою», «не дуже часто, але хотілося б частіше», «зважаючи на те, яка це музика».

Виявляючи свої музичні переваги, 18,5% майбутніх мистецтвознавців зазначили, що їм подобається слухати і класичну, і сучасну естрадну музику (свій варіант відповіді). 14,7% майбутніх мистецтвознавців обрали варіант відповіді «класичну музику»; 41,3% — «сучасну естрадну музику»; 25,5% — «народну музику».

За допомогою творчого завдання «Моя музична характеристика» визначалися музичні вміння. Це завдання — модифікований варіант завдання «Яка ти музико? Як ти звучиш?» Л. Маслової [3, с. 64], що був адаптований до цільових параметрів нашого дослідження. Сутність завдання полягала в тому, що студенту пропонувалося вибрати музичну мініатюру (фрагмент великого музичного твору), яка б повною мірою відображала його внутрішній світ, характер. Узагальнення результатів виконання цього завдання засвідчило, що до високого рівня сформованості музичних умінь належало 14,1% майбутніх мистецтвознавців; до оптимального рівня — 14,9%; до середнього — 42,6%; до низького — 28,4%.

У діагностичному завданні «Музичний фрагмент» [4] студентам пропонувалося послухати музичний фрагмент і репрезентувати асоціації, що виникли при цьому, у будь-якому зручному для них варіанті: сценічному етюді, малюнку, короткій сюжетній розповіді. Були запропоновані такі твори: «Болеро» Равеля та «Місячна соната» Бетховена. У відсотковому вимірі результати застосування цієї методики мали такий вигляд: високий рівень — 14,2% майбутніх мистецтвознавців; оптимальний рівень — 14,8%; середній рівень — 43,4%; низький рівень — 27,6%.

Методика Л. Арштейна [2] мала комплексний характер і давала змогу визначити рівень сформованості музично-естетичної культури студентів за окремими показниками кожного з виокремлених нами структурних компонентів цього особистісного утворення. Узагальнення всіх результатів, одержаних за допомогою цієї методики, засвідчило, що до високого

рівня сформованості музично-естетичної культури належало 14,4% майбутніх мистецтвознавців; до оптимального рівня — 15,5%; до середнього рівня — 43,4%; до низького — 26,7%. Слід зазначити, що, даючи відповідь на запитання «Чи змінилося Ваше ставлення до музичного мистецтва під впливом позааудиторної діяльності?», позитивну відповідь дало лише 16,6% майбутніх мистецтвознавців. Ще менша кількість позитивних відповідей була одержана на запитання: «Чи є у Вас потреба у слуханні класичних творів у перервах між заняттями?». Таку потребу визнало лише 11,7% респондентів.

Діагностична методики В. Анісімова «Дискусія про музичні пріоритети» [1] спрямовувалася на одержання інформації про мотиви звернення студента до музики, оцінювання його ціннісних орієнтацій у цій сфері. Мотиваційна спрямованість музичних смаків, орієнтація, переконання визначаються схильністю респондента до розгляду музики або як приводу для розваг, відпочинку, або як засобу, за допомогою якого можливо задовольнити свої пізнавальні потреби» [1, с. 98]. Аналіз результатів запровадження методики засвідчив, що високий рівень мотивації звернення до музики, орієнтації на її цінність мали 14,4% майбутніх мистецтвознавців; оптимальний рівень — 15,6%; середній рівень — 44,6%; низький рівень — 25,4%.

Для виявлення адекватного емоційного реагування майбутніх мистецтвознавців на музичний твір використовували методику «Карнавал тварин», яка вибудовувалася за аналогом до рольової гри. Студентам пропонувалося послухати музичний твір (використовували твори «Карнавалу тварин» К. Сен-Санса) та інсценізувати його. Спостереження відбувалося за такими параметрами: міра емоційності та яскравості передачі вибраного образу; характер відчуття музики; уміння передавати музику в рухах. Найбільша кількість майбутніх мистецтвознавців припала на середній (43,6%) та низький (26,9%) рівні емоційного реагування на музичний твір.

Участь студентів в музично-естетичній позааудиторній діяльності ми виявили за допомогою методу експертних оцінок. Як свідчать експериментальні дані, більшість майбутніх фахівців мистецтвознавства (43,4%) беруть участь у музично-естетичній позааудиторній діяльності тільки під впливом вимог викладачів; 27,6% студентів не виявляють бажання брати участь у музично-естетичній позааудиторній діяльності; 14,8% беруть участь у такій діяльності. І лише 14,2% майбутніх фахівців мистецтвознавства беруть у ній активну участь.

Узагальнення результатів за всіма напрямками констатувального етапу експерименту дало змогу схарактеризувати рівні сформованості музично-естетичної культури майбутніх мистецтвознавців: високий, оптимальний, середній, низький.

Високий рівень. Майбутній мистецтвознавець: має ґрунтовні знання про музичні твори різних жанрів, стилів і напрямів, усвідомлює відмінності між прекрасним і потворним у музиці; характеризується добре розвиненим музичним смаком, ставленням до мистецтва як до особистісної цінності, постійно прагне брати участь у позааудиторній музично-естетичній діяльності; виявляє адекватні емоції у музично-естетичній діяльності, бере активну участь у музично-естетичній діяльності, постійно і самостійно виявляє активність в оволодінні музично-естетичними цінностями. Серед досліджуваних таких було виявлено 14,2%.

Оптимальний рівень. Майбутній мистецтвознавець: має достатні знання про музичні твори різних жанрів, стилів і напрямів, розуміє відмінності між прекрасним і потворним у музиці; характеризується розвиненим музичним смаком, ситуативним ставленням до мистецтва як до особистісної цінності, бере участь у музично-естетичній позааудиторній діяльності; виявляє переважно адекватні емоції в музично-естетичній діяльності, але його активність у музично-естетичній позааудиторній діяльності зумовлена здебільшого прагматичними мотивами. Таких студентів 14,8%.

Середній рівень. Майбутній мистецтвознавець: має несистематизовані знання про музику різних жанрів, стилів і напрямів, не завжди відрізняє прекрасне від потворного у музиці; характеризується недостатньо розвиненим музичним смаком, виявляє фрагментарне ставлення до мистецтва як до особистісної цінності; виявляє переважно адекватні емоції в музично-естетичній позааудиторній діяльності, ситуативну активність в оволодінні музично-естетичними цінностями. Кількість таких майбутніх мистецтвознавців — 43,4%.

Низький рівень. Майбутній мистецтвознавець: має фрагментарні знання про музичні твори різних жанрів, стилів і напрямів, не відрізняє прекрасне від потворного в музиці; характеризується недостатньо розвиненим музичним смаком, відсутністю ставлення до мистецтва як до особистісної цінності та бажанням брати участь у позааудиторній діяльності; не завжди виявляє адекватні емоції у музично-естетичній позааудиторній діяльності; пасивний в оволодінні музично-ес-

тетичними цінностями. Таких майбутніх мистецтвознавців 27,6%.

Результати констатувального етапу дослідження свідчать, що найбільша кількість майбутніх мистецтвознавців належала до середнього рівня сформованості музично-естетичної культури. Доволі великою була наповнюваність низького рівня сформованості досліджуваного особистісного утворення. На високому та оптимальному рівнях зафіксовано порівняно невелику кількість майбутніх мистецтвознавців.

Необхідність подолання виявлених недоліків актуалізує розроблення педагогічних умов, спрямованих на підвищення ефективності формування музично-естетичної культури майбутніх мистецтвознавців, насамперед у процесі позааудиторної роботи.

Література

1. Анисимов В. П. Диагностика музыкальных способностей детей : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / В. П. Анисимов. — М. : ВЛАДОС, 2004. — 130 с.
2. Арштейн Л. И. Формирование музыкально-эстетической культуры студентов в воспитательном пространстве вуза : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Арштейн Лев Исаакович. — Белгород, 2010. — 206 с.
3. Маслова Л. П. Педагогика искусства : теория и практика / Л. П. Маслова. — Новосибирск : НИПКиПРО, 1997. — 216 с.
4. Шангина Е. Ф. Тренинг актерских и режиссерских способностей : метод. рекомендации для самодеятельных театральных коллективов / Е. Ф. Шангина. — Барнаул : Науч.-метод. центр народного творчества и культурно-просветительной работы управления культуры Алтайского крайисполкома, 1990. — 192 с.

В статье уточнена сущность феномена «музыкально-эстетическая культура», под которой понимается интегративное личностное качество, предусматривающее наличие определенных музыкально-эстетических ценностей в области музыки и искусства в целом, музыкально-эстетические знания, умения и навыки, развитие всех компонентов музыкально-эстетического сознания — эстетических эмоций, чувств, интересов, потребностей, вкусов, представлений об идеале, который формируется в процессе активной музыкально-эстетической деятельности. Разработаны критерии, показатели, определены уровни сформированности музыкально-эстетической культуры будущих специалистов искусствоведения.

Ключевые слова: музыкально-эстетическая культура, критерии, показатели, уровни сформированности музыкально-эстетической культуры, будущие специалисты искусствоведения, внеаудиторная деятельность.

The Levels of Future Art Specialists' Musical-Aesthetic Culture Maturity

Culture and Arts Institute of T Shevchenko Luhansk National University (Luhansk, Ukraine).

The essence of the phenomenon «musical-aesthetic culture» is defined in the article as an integrative personal quality that requires certain musical-aesthetic values in the area of music and art in general, music and aesthetic knowledge and skills, the development of all components of musical-aesthetic consciousness – aesthetic emotions, feelings, interests, needs, taste, perceptions of the ideal, which is formed in the active musical-aesthetic activity. The criteria of future art specialists' musical-aesthetic culture maturity (knowledge and aesthetic understanding of music, focus on music as a personal value, practical activity) and related indicators are developed.

A number of diagnostic techniques and methods, by which the individual indicators of the determined criteria were measured, were used for detecting the levels of future art specialists' musical-aesthetic culture maturity: the author's survey questionnaire, interviews, expert evaluation, the test «Musical inclinations», the questionnaire «What I know about music» etc.

The results of the state phase of the experiment made it possible to characterize the levels of future art specialists' musical-aesthetic culture maturity: high, optimal, medium, low. Most of the students belonged to the medium level. A quite large group of students presented the low level of the studied personality formation. A relatively small number of future art specialists reached high and optimal levels.

The need to overcome the identified deficiencies stipulates the necessity to develop educational conditions aimed at improving the efficiency of future art specialists' musical-aesthetic culture formation, especially in the process of extracurricular activities.

Keywords: *musical-aesthetic culture, criteria, indicators, levels of musical-aesthetic culture maturity, future art specialists, extracurricular activities.*

References

1. Anisimov, V.P. (2004). Diagnostika muzykalnyh sposobnostej detei [Diagnostics of musical abilities of children]. Moscow: VLADOS.
2. Arshtein, L.I. (2010). Formirovanie muzykalno-esteticheskoi kultury studentov v vospitatelnom prostranstve vuza [The formation of musical-aesthetical culture of students in the educational space of higher educational establishment]. (Candidate Dissertation, Belgorod).
3. Maslova, L.P. (1997). Pedagogika iskusstva: teoriia i praktika [Pedagogy of art]. Novosibirsk: NIPKI PRO.
4. Shangina, E.F. (1990). Trening akterskikh i rezhyserskikh sposobnostei [The training of artist and producer abilities]. Barnaul: Nauch.-metod. tsentr narodnogo tvorchestva i kulturno-prosvetitelnoi raboty upravleniia kultury Altaiskogo kraispolkoma.